

Extraction and Optimization of Health and Environmental Policies in Demographic Changes with a Hermeneutic approach (Textual Interpretation)

Ali Barikani *
Abbas Assari Arani ***

Hossein Sadeghi **
Ezzatollah Abbasian *****

Abstract

Demographic change is one of the sensitive and crucial issues in the field of health and hygiene of the Islamic Republic of Iran, which requires the attention of more and more scientific elites and policy makers. Demographic change or changing the age pyramid of a society irrevocably overshadows many areas (and, to the extreme, all areas). The social, cultural, political and economic spheres will be affected by the transformation of the age pyramid, so the change in the weight of public opinion in favor of a certain age class will be affected by the aging of the population. Many experts have expressed concern about the changing status of the Sunni pyramid in Iran, calling it the country's biggest future crisis. Currently, 10% of the country's population is elderly, but by the next three decades, 30% of the population will be over 60 years old. The present study extracts the optimal policies in the field of environment and health by assuming the change of the country's age pyramid towards aging by the hermeneutic method of discourse analysis with reference to environmental and health policy experts and states that in case of population aging in the country, policies The area will move towards the demands of the dominant elderly population.

Keywords

Demographic Change; Population Aging; Public Policy; Discourse Analysis; Economic Security; Political Demands

---

* PhD Student, Health Economics, Faculty of Management and Economics, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran (Corresponding Author) ali_barikani_ali@yahoo.com

** Associate Professor, Faculty of Management and Economics, Tazbit Modares University, Tehran, Iran. sadeghih@modares.ac.ir

*** Associate Professor, Faculty of Management and Economics, Tazbit Modares University, Tehran, Iran. assari_a@modares.ac.ir

**** Associate Professor, Faculty of Management, Tehran University, Tehran, Iran. e.abbasian@ut.ac.ir

استخراج و بهینه‌یابی سیاست‌های حوزه سلامت و محیط‌زیست در تغییرات

دموگرافیک با رویکرد هرمنوتیک

علی باریکانی* حسین صادقی** عباس عساری آرانی*** عزت‌الله عباسیان****

چکیده

تغییرات دموگرافیک از جمله موضوعات حساسیت‌برانگیز و سرنوشت‌ساز حوزه سلامت و بهداشت کشور است که توجه هرچه بیشتر نخبگان علمی و سیاست‌گذاران را می‌طلبد. بسیاری از صاحب‌نظران از وضعیت تغییر هرم سنی در ایران به‌عنوان بزرگ‌ترین بحران آینده کشور یاد می‌کنند. در حال حاضر، ۱۰ درصد جمعیت کشور سالمند هستند، اما تا سه دهه آینده، ۳۰ درصد جمعیت در بازه سالمندی بالای ۶۰ سال قرار خواهند گرفت (مرکز مطالعات راهبردی جمعیت (۱۳۹۹)). اهمیت بررسی چنین موضوعی به دلیل تحت‌الشعاع قرار گرفتن بسیاری از حوزه‌ها ناشی از تغییر دموگرافیک یا تغییر هرم سنی است. محور اصلی مدنظر مطالعه، تغییر هرم سنی جمعیت رأی‌دهنده به نفع گروه‌های کهن سال در سال‌های آینده است؛ زیرا تغییر وزن آرای عمومی به نفع گروه سنی خاص متأثر از پیری جمعیت، بر سیاست‌گذاری‌های آینده مؤثر است. مطالعه حاضر، سیاست‌های بهینه حوزه محیط‌زیست و سلامت با فرض تغییر هرم سنی کشور به سمت سالمندی را با روش هرمنوتیک تحلیل گفتمان با رجوع به خبرگان موضوع انتخابات و سیاست‌گذاری در حوزه محیط‌زیست و سلامت استخراج کرده است و بیان می‌کند در صورت وقوع پیری جمعیت در کشور، سیاست‌گذاری‌های حوزه یادشده به سمت مطالبات جمعیت غالب سال‌خورده حرکت خواهد کرد. نتایج تحقیق نشان می‌دهد پیری جمعیت، ترجیحات محیط‌زیستی و نگرش به محیط‌زیست را متأثر می‌کند و رابطه میان ترجیحات و نگرش به محیط‌زیست، شعارهای انتخاباتی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. تغییر شعارهای انتخاباتی نیز دستور کار سیاست‌گذاری را به نفع حفاظت از محیط‌زیست تغییر می‌دهد. پیشنهاد می‌شود که گروه‌های سیاسی از جزئیات مطالبات زیست‌محیطی و سلامت مردم آگاه شوند و شعارها و اهداف سیاسی و انتخاباتی خود را تعدیل کنند تا با جلب حداکثری رضایت عمومی، ادبیات مدافع محیط‌زیست و سلامت در ادبیات انتخاباتی کشور و در دستور کار سیاست‌گذاری‌ها قرار گیرد.

واژگان کلیدی

تغییرات دموگرافیک؛ پیری جمعیت؛ سیاست‌گذاری عمومی؛ تحلیل گفتمان؛ امنیت اقتصادی؛ مطالبات سیاسی.

* دانشجوی دکتری، اقتصاد سلامت، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران (نویسنده مسئول).
ali_barikani_ali@yahoo.com

** دانشیار، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.
sadeghih@modares.ac.ir

*** دانشیار، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.
assari_a@modares.ac

**** دانشیار، دانشکده مدیریت، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
e.abbasian@ut.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۲/۳۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۴/۲۵

مقاله برای اصلاح به مدت ۷ روز نزد نویسندگان بوده است.

مقدمه

امروزه کشورها به اهمیت مسائل زیست‌محیطی پی برده و برحسب احساس نیاز و متقابلاً خطر نسبت به این مسئله، به وضع برخی قوانین در سطح ملی یا تنظیم توافق‌نامه‌های بین‌المللی پرداخته‌اند (سلاطین و اسلامبولچی، ۱۳۹۵). می‌توان گفت که حق بر محیط‌زیست بحث نوپدایی در ادبیات حقوق بین‌نسلی بشری و اصطلاحی است برای تبیین حق همگان در بهره‌برداری از محیط‌زیست که در آن جامعه بشری و محیط‌زیست طرف تکلیف هستند (سلیمانی، راعی و واعظی، ۱۳۹۵). نیاز به قوانین و سیاست‌های مربوط به حفاظت از محیط‌زیست باعث شده است تا کشورها و سازمان‌ها در سطح بین‌المللی اقدام به تصویب کنوانسیون‌ها و اسناد خاص در این باره کنند و راهبردهای جدیدی را تدوین و اتخاذ کنند (طهوری و پروین، ۱۳۹۵). مفهوم حقوق نسل‌های آینده که در آغاز با تصویب منشور ملل متحد سال ۱۹۴۵ به عرصه حقوق بین‌الملل ورود یافته بود (پورهاشمی، دبیری، خلعت‌بری و زارعی، ۱۳۹۵)، در طول زمان گسترش یافت؛ به‌گونه‌ای که بر تمایل جهانی به همکاری بین‌المللی در راستای حفاظت محیط‌زیست، در بسیاری از اسناد الزام‌آور و غیرالزام‌آور حقوق بین‌الملل محیط‌زیست تصریح شده است. آغازگر این مسیر را می‌توان اصل ۲۴ اعلامیه استکهلم سال ۱۹۷۲ دانست (پورهاشمی، زارعی و خلعت‌بری، ۱۳۹۲). در ایران نیز اصل ۵۰ قانون اساسی، به‌صراحت حفاظت از محیط‌زیست را وظیفه‌ای عمومی می‌داند (کرمی، ۱۳۹۴). به‌این‌ترتیب و با عنایت به اهمیت جهانی رو به گسترش مسائل مرتبط با محیط‌زیست، بررسی همه‌جانبه عوامل مؤثر بر آن و استخراج و بهینه‌یابی سیاست‌های حوزه محیط‌زیست در کشور ضرورتی انکارناپذیر می‌یابد.

بهینه‌یابی سیاستی را می‌توان راهکاری مؤثر در هرچه بهتر ساختن سیاست‌های زیست‌محیطی دانست. این سیستم سازوکار لازم برای افزایش رفاه بشر را فراهم آورده و محاسبه آن از اهمیت بالایی برخوردار است (صیادی، محمدی‌نژاد و گیلانپور، ۱۳۹۱). در مجموع، می‌توان برخی آثار منفی را به آلودگی نسبت داد، اما تأثیرگذاری مستقیم عوامل سایکوفیزیولوژیکی، اجتماعی، شغلی، حساسیت فردی، ساختار سنی و... موجب شده است تا در برخی از موارد نکات مبهمی وجود داشته باشد و نتایج مطالعات پیشین فاقد هماهنگی مورد انتظار باشند (صارمی و رضاپور، ۱۳۹۲). مثال برای ابهام یادشده، عدم اطمینان از تأثیر وضعیت ساختار جمعیتی بر تمایلات زیست‌محیطی و سیاست‌های آینده مرتبط با آن است؛

زیرا سیاست‌های حوزه محیط‌زیست در نخستین گام، بر وضعیت شاخص‌های سلامت جامعه تأثیرگذار است. برای اندازه‌گیری آثار بالقوه فعالیت‌ها و سیاست‌های آینده برنامه‌های توسعه بر سلامت افراد، جامعه و محیط‌زیست، لازم است به مطالعه ارتباط کوتاه‌مدت و بلندمدت مسائل زیست‌محیطی و توسعه اقتصادی پرداخته شود (مولائی و بشارت، ۱۳۹۴). در این بین، سیاست‌گذاری‌های ناآگاهانه، غیراصولی و کاربرد افراطی منابع طبیعی، طیف وسیعی از پیامدهای ناگوار را برای سلامت انسان و محیط‌زیست به همراه دارد. انواع ناهنجاری‌های جسمی، بیماری‌ها و اختلالات، سلامت انسان را تهدید می‌کند (ستوده و رشیدی، ۱۳۹۲).

برای تکمیل مباحث یادشده در بالا می‌توان افزود که سیاست‌گذاری محیط‌زیست سالم و حفظ سلامت افراد جامعه به‌عنوان یکی از حقوق بنیادین بشر، از جمله تکالیف عمده دولت در جامعه شمرده می‌شود. کارکردهای دولت‌های امروزی متأثر از اندیشه‌های حاکمیت مردم، تضمین حقوق بشر، رفاه اجتماعی و ایده حکمرانی مطلوب با رویکرد توسعه پایدار است (خسروی، ۱۳۹۵). این مطالعه اثر پیری جمعیت بر بهینه‌یابی اولویت‌های سیاست‌گذاری حوزه محیط‌زیست و سلامت را از دیدگاه اقتصادی مورد سنجش قرار می‌دهد. در بسیاری از مطالعات داخلی و خارجی، تأثیرات پیری جمعیت بر متغیرهایی مانند وضعیت بازنشستگی، صندوق‌های تأمین اجتماعی، سرمایه انسانی، بیمه‌های درمانی پایه، بیمه‌های مکمل و همچنین، هزینه‌های بهداشت و درمان و... بررسی شده و مطالعات نسبتاً زیادی در این باره صورت پذیرفته است. در برخی از مطالعات خارجی به بحث پیری جمعیت و صرفاً متغیر انتشار آلودگی از طریق تغییر ترجیحات زیست‌محیطی پرداخته شده، اما طبق مرور مطالعات محقق، چنین رابطه‌ای در هیچ‌کدام از مطالعات داخلی مورد سنجش واقع نشده است. در این مطالعه، متغیرهایی مانند پیری جمعیت، محیط‌زیست و سلامت، در کنار هم تحلیل می‌شود و با استفاده از روش تحقیق تحلیل گفتمان، تأثیر ترجیحات سال‌خوردگان بر سیاست‌گذاری‌ها در حوزه محیط‌زیست و سلامت بررسی می‌شود. هدف تحقیق «تبیین تغییر اولویت‌های سیاست‌گذاری در پی تغییرات دموگرافیک جمعیت (تغییر هرم سنی)» برای پاسخ به این پرسش است که «اولویت‌های سیاست‌گذاری حوزه محیط‌زیست و سلامت کشور تحت تأثیر پیری جمعیت به چه سمت و سویی خواهد رفت؟». چهارچوب مطالعه به این صورت تدوین شده که پس از مقدمات، رابطه بین متغیرها و مدل مفهومی تحقیق ارائه شده است. مبانی نظری به‌کاررفته در مطالعه شامل نظریه مدل چرخه‌ای در سیاست‌گذاری و مدل کینگدان در چگونگی شکل‌گیری

دستور کار سیاست‌گذاری، از بخش‌های مطالب ادبیات تحقیق، پیش از ورود به روش تحقیق است. توضیح روش تحلیل گفتمان و بیان نتایج حاصل از آن، بخش‌های بعدی مطالعه را دربرمی‌گیرد. درنهایت نتایج و پیشنهادات مورد نظر نگارش شده است.

۱. تغییرات دموگرافیک، محیط‌زیست و سلامت

با توجه به مقدمه اجمالی گفته‌شده درباره محیط‌زیست و سلامت و پیری جمعیت، اکنون باید رابطه هر سه مورد را مطرح کرد. پیری جمعیت افزون‌بر تأثیراتی که بر هزینه‌های بهداشت و تقاضای مراقبت‌های درمانی کشور دارد، بر خروجی سلاقی و ترجیحات جامعه تأثیرگذار است. این تأثیرگذاری بدین ترتیب است که هنگامی که بافت عمده جمعیت جامعه را گروه سنی خاصی (برای مثال، سالمندان) تشکیل دهد، ترجیحات ذهنی گروه غالب از طریق وزن جمعیتی بالاتری که دارند، بر شعارهای انتخاباتی، نتایج انتخابات و در نتیجه، چگونگی سیاست‌گذاری‌ها تأثیرگذار است. از آنجاکه می‌توان اظهار داشت محیط‌زیست و رشد اقتصاد با یکدیگر تضاد منافع دارند و بهبود بی‌حد و حصر یکی به قیمت از دست دادن دیگری است، نتایج ترجیحات ذهنی گروه سنی غالب - که در چگونگی سیاست‌گذاری‌ها متبلور شده است - بر سرنوشت اقتصادی، زیست‌محیطی و سلامت کشور تأثیرگذار است. این جایگزینی^۱ بین سه مورد یادشده، موضوعی است که در این مطالعه به آن پرداخته می‌شود. توضیحات کامل‌تر پیرو ارتباط این سه محور، در ادامه مطالب تبیین می‌شود.

در دهه‌های آینده، بسیاری از کشورها تغییرات مهمی را در شرایط جمعیتی خود تجربه می‌کنند. در بسیاری از کشورها در جهان، جمعیت کاهش و پیری آن‌ها افزایش می‌یابد (United Nations, 2007). در این حالت، افزون‌بر امنیت سیستم‌های اجتماعی، رشد و جریان سرمایه و سرمایه انسانی و بسیاری از موارد دیگر، این تغییر جمعیتی بر انتشار آلودگی و محیط‌زیست نیز تأثیرگذار است (Nyce & Schieber, 2005). باین حال، درک افراد از این مفاهیم با توجه به پیری جمعیت متفاوت است (Bongaarts, 1992; Shi, 2003; Cole & Neumayer, 2004). در حالی که کاهش جمعیت یا پیری جمعیت از طریق سطح وابستگی به محیط‌زیست و الگوی تولید و مصرف متفاوت به نفع کیفیت محیط‌زیست است، اثر کلی این تحولات مبهم است (O'Neill, 2005; York, 2007; Dalton, O'Neill, Prskawetz, Jiang, Pitkin, 2008). کانال دیگری که پیری جمعیت از طریق آن کیفیت محیط‌زیست و سلامت جامعه را تحت تأثیر

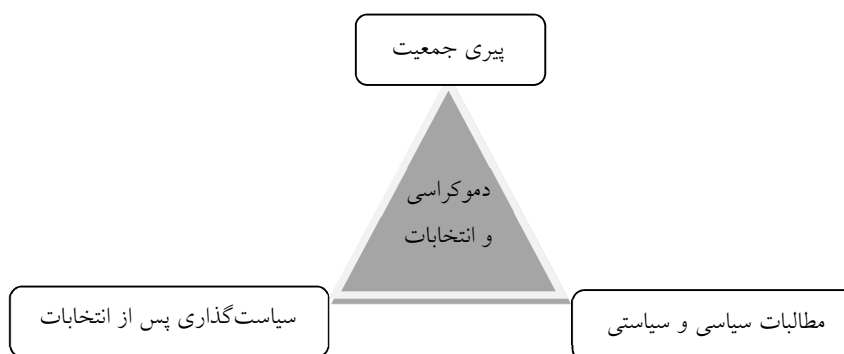
---

1. Trade off

قرار می‌دهد، تقاضا برای مقررات و ترجیحات زیربنایی و اصولی سیاست‌هاست (Kahn, 2002). برخی مطالعات نشان می‌دهد که ترجیحات زیست‌محیطی با افزایش سن کاهش می‌یابد (Israel, 2004; Israel & Levinson, 2004; Hersch & Viscusi, 2006; Torgler, 2008). اما در برخی دیگر از مطالعات، ارزیابی مثبت برای سلامت و ترجیحات اجتماعی برای کیفیت محیط‌زیست با افزایش افراد مسن افزایش می‌یابد (Gouveia & Fletcher, 2000; Fischer, Hoek, Brunekraat, Verhoeff, van Wijnen, 2003; World Health Organization, 2005; Bayer, Keohane, Timmins, 2009). طبق مطالعه صورت‌گرفته صادقی (۱۳۹۹) که رابطه میان پیری جمعیت و نگرش به محیط‌زیست را بررسی کرده‌اند، در ایران با بالاتر رفتن میانگین سنی جامعه، اولویت افراد به سمت حفاظت و حراست بیشتر از محیط‌زیست حرکت می‌کند (صادقی، ۱۳۹۹). این نتیجه، در مطالعه حاضر به‌عنوان فرض اصلی در نظر گرفته شده است.

۱-۱. مدل مفهومی انتخابات در بستر تغییرات دموگرافیک جمعیت در ایران

در این قسمت از مطالعه، برای معرفی ادبیات تحقیق ابتدا مدل مفهومی تحقیق به‌صورت شماتیک زیر ارائه می‌شود. در مطالعه حاضر، سه محور مورد تحلیل قرار می‌گیرد. این سه محور شامل پیری جمعیت، مطالبات سیاسی-سیاستی و سیاست‌گذاری پس از انتخابات است. متغیر دیگری که در تحلیل استفاده می‌شود، وجود دمکراسی در کشور است. این متغیر حلقه ارتباط بین سه محور مشروح در تحقیق است.

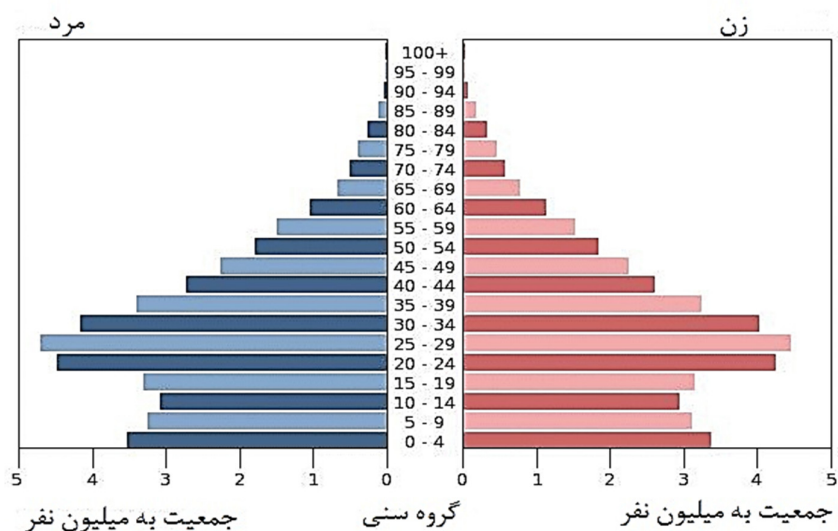

شکل (۱): شماتیک مدل مفهومی تحقیق

منبع: یافته‌های تحقیق

برای مشخص شدن هرچه بهتر ارتباط بین این سه محور، ابتدا اطلاعاتی مرتبط با هرم جمعیتی کشور ارائه می‌شود. در ادامه، وجود ارتباط علمی معنی‌دار بین سه محور یادشده مشخص می‌شود.

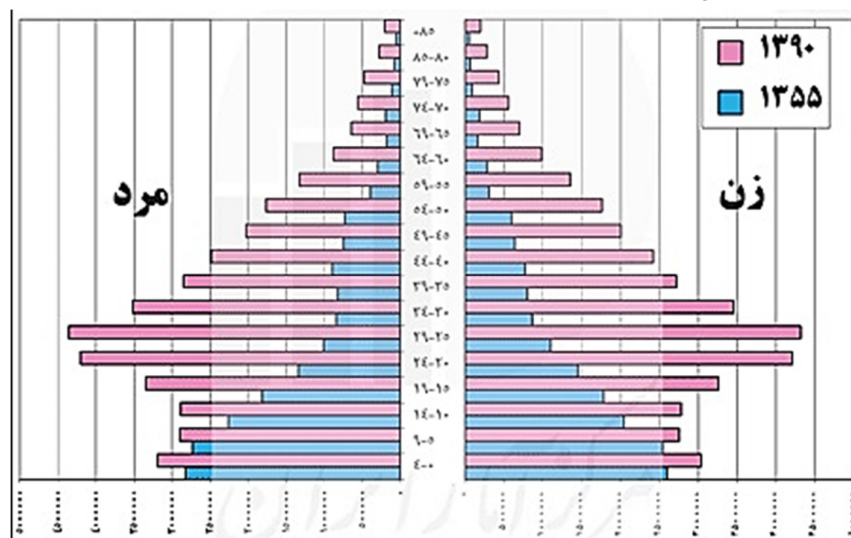
در نمودار (۱)، هرم سنی جمعیت ایران در سال ۱۳۹۵ به نقل از مرکز آمار ایران به تصویر کشیده شده است. طبق این نمودار، افراد رده سنی ۲۰-۳۹ سال بیشترین درصد جمعیت را تشکیل می‌دهند. اهمیت مسئله هنگامی روشن می‌شود که با محاسباتی ساده مشخص می‌شود این رده سنی حدود ۳۸ درصد از جمعیت کل و ۶۰ درصد از جمعیت دارای حق رأی در انتخابات را دربرمی‌گیرند. هنگامی که درصد عمده‌ای از رأی‌دهندگان (بیش از ۵۰ درصد از آنها) در گروه سنی خاص با نیازهای تقریباً مشابه قرار می‌گیرند، تمایلات، خواست‌ها و ترجیحات آنها بر شعارهای انتخاباتی، نتایج آن و طبیعتاً سیاست‌گذاری‌های فرد یا گروه پیروز در انتخابات تأثیرگذار است.

نمودار (۱): هرم سنی جمعیت ایران در سال ۱۳۹۵

منبع: مرکز آمار ایران.

بحث تغییرات ساختار سنی کشور در نمودار (۲) به تصویر کشیده شده است. درصد واجدان شرایط رأی دادن که در سال ۱۳۹۵ حدود ۶۰ درصد بود، در گذشته چنین نبود و درصد کمتری را تشکیل می‌داد. نمودار زیر تغییرات هرم سنی جمعیت ایران از سال‌های ۱۳۵۵ تا ۱۳۹۰ را نمایش می‌دهد. همان‌طور که در نمودار مشهود است، در سال ۱۳۵۵، درصد جمعیت کودک و نوجوان بیش از دیگر گروه‌ها بود و رده سنی ۰-۱۸ سال بالاترین درصد جمعیت را تشکیل می‌دادند. درصد این رده سنی در طول سال‌ها تغییر ترکیب داده و چنین شده است که در سال ۱۳۹۰، رده سنی ۲۰-۳۰ سال گروه غالب سنی را تشکیل می‌داد. در واقع، نمودار (۲) به درک بهتر تغییر ترکیب سنی جامعه به سمت پیری جمعیت کمک می‌کند. در این نمودار، به‌طور مشهودی ترکیب سنی جمعیت کودک و نوجوان جای خود را به رده سنی جمعیت جوان می‌دهد.

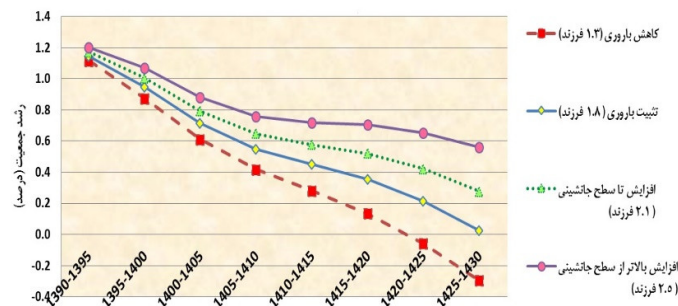
نمودار (۲): تغییرات هرم سنی جمعیت ایران از سال‌های ۱۳۵۵ تا ۱۳۹۰

منبع: مرکز آمار ایران.

مسئله بالا اتفاقی است که در گذشته رخ داده است و نشان می‌دهد به تدریج جمعیت به سمت پیر شدن حرکت می‌کند. نمودار (۳) با عنوان پیش‌بینی رشد جمعیت کل کشور در

دوره‌های پنج‌ساله، گواهی است بر ادامه روند پیری جمعیت در سال‌های آینده. طبق این نمودار که از مرکز آمار ایران گرفته شده، چهار فرض نرخ باروری محتمل مورد پیش‌بینی قرار گرفته است. در هریک از چهار سناریوی نرخ باروری مرکز آمار ایران، رشد جمعیت نزولی بوده است و حتی در برخی از آن‌ها، رشد جمعیت در ۳۰ سال آینده منفی خواهد شد. این مسئله‌ای است که زنگ خطر مشکلات ناشی از پیری جمعیت را به صدا درمی‌آورد.

نمودار (۳): پیش‌بینی رشد جمعیت کشور در دوره‌های پنج‌ساله با چهار فرض باروری تا افق سال ۱۴۳۰

منبع: مرکز آمار ایران.

اهمیت بررسی آثار پیری جمعیت در برخی از تحقیقات تحلیل شده است، اما ارتباط آن با تمایلات گروه سنی سال‌خورده که بیشترین وزن را در کل آرای انتخاباتی دارند، مورد غفلت واقع شده و از قلم افتاده است. در این تحقیق، طبق مباحث مطرح‌شده ارتباط بین سه محور پیری جمعیت، مطالبات سیاسی-سیاستی و اولویت‌های سیاست‌گذاری بررسی می‌شود. برای روشن‌تر شدن هدف تحقیق، چند مثال آورده می‌شود. در سال ۱۳۷۶ و انتخابات دوره هفتم ریاست‌جمهوری، رده سنی جوان ۲۰-۱۵ سال، بزرگ‌ترین گروه سنی و در سال ۱۳۸۰ و انتخابات دوره هشتم ریاست‌جمهوری، رده سنی ۲۵-۲۰ بیشترین جمعیت را به خود اختصاص می‌دادند (مرکز آمار ایران، ۱۴۰۱). از این رو نامزد پیروز انتخابات، با شعار انتخاباتی جوانان وارد عرصه انتخابات شد و بیشترین آرا را به خود جلب کرد. این شعار انتخاباتی در حوزه سیاست‌گذاری منجر به اعطای آزادی‌های اجتماعی و سیاسی بیشتر برای جوانان و اختصاص بودجه دولتی برای مواردی مانند سازمان ملی جوانان شد. در سال ۱۳۸۴ که جمعیت بین ۳۰-

۲۵ بزرگ‌ترین گروه سنی را تشکیل می‌داد (مرکز آمار ایران، ۱۴۰۱). نامزد پیروز با شعار عدالت و مسکن در انتخابات شرکت کرد و موفق شد بیشترین آرا را به خود اختصاص دهد؛ زیرا نیازهای این گروه سنی غالب با شعارهای مسکن و عدالت قرابت بیشتری داشت. ادامه کاهش رشد جمعیت کشور و چنین تغییراتی در گروه‌های سنی که واجد شرایط رأی دادن هستند، در شعارهای انتخاباتی نامزدها و نتایج انتخابات تأثیرگذار است. این اثر در آینده بر اولویت‌های سیاست‌گذاری‌های کشور تأثیر می‌گذارد و تغییر ایجاد می‌کند (صادقی، ۱۳۹۹).

هدف این مطالعه بررسی جامع وجود و جهت این روابط و آثار آن در کشور است. برای همین، از ابزارهای هرمونوتیک تحلیل گفتمان استفاده می‌شود. در ادامه، ارتباط موجود میان متغیرهای منتخب تحقیق به صورت کامل‌تر ارائه می‌شود تا نتایج تحقیق از پشتوانه علمی مستحکم‌تری برخوردار شود، اما پیش از آن و برای تکمیل نظری مطالعه، نظریات مورد استفاده در پژوهش که به‌عنوان سنگ بنای کار انتخاب شده‌اند، تشریح می‌شود.

۲. ادبیات تحقیق

برای تبیین هرچه بهتر ادبیات نظری ارتباط میان متغیرهای تحقیق و چرایی انتخاب چنین ابعادی با توجه به موضوع مطالعه، ابتدا باید توضیحات مختصری درباره فلسفه کلاسیک، روان‌شناسی سیاسی و مکتب میشیگان ارائه شود.

در ابتدا، نظریات علوم سیاسی و تحلیل کنش‌های سیاسی و اجتماعی افراد (چه در فضای انتخابات و قانون و چه در اعتراضات مدنی یا آرانشیستی) با فلسفه کلاسیک مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گرفت. فلسفه کلاسیک بر علم جامعه‌شناسی متکی بود. در تحلیل کلاسیک، قشربندی‌های اجتماعی، طبقات اقتصادی، تضادهای قومیتی و تضادهای جنسیتی به‌عنوان عامل اصلی انتخاب سیاسی افراد تلقی می‌شد، اما با ظهور نازیسم در آلمان و جنگ جهانی دوم، اعمال و رفتارهای نازی‌ها و جامعه طرفدار این حزب (به‌رغم حضور در طبقات مختلف اجتماعی، اقتصادی، قومی یا جنسیتی) که در چهارچوب هیچ منطقی نمی‌گنجید، ذهن پژوهشگران را متوجه مسائل روانی کرد که فراتر از منطق سیاست و قدرت‌طلبی دست به خشونت می‌زدند. نکته دیگر، جاذبه‌ای بود که حرکت‌های فاشیستی برای مردم از جمله طبقه کارگران^۱ به وجود آورده بود و پژوهشگران کلاسیک توجیه طبقاتی

برای آن نداشتند. به این ترتیب، تحلیل روان‌شناسانه از رفتار سیاسی اقشار مختلف اجتماعی مباحث جالبی در علم سیاست پدید آورد (دوورژه، ۱۳۹۵).

سابقاً روان‌شناسی به عنوان فردی‌ترین رشته علوم انسانی و مقوله‌ای مطرح بود که به حالات روانی افراد کاملاً مجزا از یکدیگر می‌پرداخت، اما به تدریج پیوندی میان روان‌شناسی و علوم سیاسی به عنوان حوزه‌ای جدید و میان‌رشته‌ای^۱ از علوم اجتماعی برقرار شد و چندان پیش رفت که برای عده‌ای، روان‌شناسی مقوله‌ای صرفاً جمعی یا به شدت تحت تأثیر داده‌های سیاسی-اجتماعی قلمداد شد (شریعت‌نیا و مطلبی، ۱۳۹۰). روان‌شناسی سیاسی^۲ افزون بر نظریاتی در باب سیاست‌های نژادی، نسل‌کشی (ژنوساید)^۳، قومیت، ناسیونالیسم، افراط‌گرایی سیاسی، جنگ، بازدارندگی و... رفتارهایی مانند هدف رأی دادن (در جوامع دمکراتیک) را تحلیل می‌کند (Elster, 1993). روان‌شناسی سیاسی یکی از زیرمجموعه‌های روان‌شناسی اجتماعی^۴ است که بستر پیوند میان روان‌شناسی و علم سیاست را فراهم می‌آورد. گوردون آلپورت^۵ در تعریف روان‌شناسی اجتماعی چنین می‌نویسد: علم درک و تبیین چگونگی نفوذپذیری افکار، احساسات و رفتارهای افراد از حضور واقعی، خیالی یا ضمنی دیگران (کریمی، ۱۳۸۴).

بینش علمی روان‌شناسی سیاسی مدرن در دهه ۱۸۷۰ در محافل دانشگاهی فرانسه و ایتالیا رونق یافت (کاتم و دیگران، ۱۳۸۶)، اما نخستین بار متفکران انگلیسی از جمله گراهام والاس^۶ در اوایل سده ۲۰ و به طور دقیق با انتشار کتاب معروفش در سال ۱۹۰۸ به نام سیاست و سرشت انسان^۷ این بینش را دسته‌بندی کردند (Wiener, 1971; Wallas, 2010). روان‌شناسی سیاسی به عنوان رشته مستقل دانشگاهی و پژوهشی، بعد از پیدایش جنبش آکادمیکی موسوم به مکتب فرانکفورت، در دهه‌های ۱۹۲۰ و ۱۹۳۰ به وقوع پیوست. منظور مجامع علمی از تشکیل این مکتب، ترکیب تئوری‌های گوناگون به ویژه تلفیق مارکسیسم و روان‌تحلیلی فروید با پژوهش برآوردی^۸ بود (Wiggershaus, 1994).

-
1. Interdisciplinary
  - 2- Political Psychology
  3. Genocide
  4. Social Psychology
  5. Gordon Allport
  6. Graham Wallas
  7. Human Nature In Politics
  8. Surveying Research

با توجه به نمود یافتن ضعف‌های فلسفه کلاسیک، تکمیل نظریات روان‌شناسی سیاسی در تحلیل کنش‌های سیاسی مردم، گسترش نظام حکمرانی دموکراسی و انتقال قدرت از طریق سازوکار انتخابات و رأی، مکتب میثیگان به‌مثابه راه‌حل تحلیل نوین دلیل رأی دادن و چرخش رأی ارائه شد. طبق نظریات مکتب میثیگان، رفتار یا کنش‌های انتخاباتی رأی‌دهندگان به‌گونه‌ای که در فلسفه کلاسیک تصویر می‌شد، ضابطه‌مند نیست. به این معنی که افراد در فرایند تصمیم برای انتخاب خود، به عوامل فردی و خواسته‌های شخصی خود وابسته هستند. براین‌اساس، تکنیک‌های برجسته‌سازی^۱ در علوم ارتباطات در رقابت‌های انتخاباتی وارد شد.

مبنای ادامه تحلیل در پژوهش حاضر بر نظریات مکتب میثیگان استوار است. به این صورت که با پذیرش رابطه میان پیر شدن جمعیت با ترجیحات زیست‌محیطی افراد، می‌توان بر اساس مکتب میثیگان انتظار داشت که ترجیحات شخصی بر چرخش رأی و رفتار انتخاباتی افراد مؤثر باشد. با قرار دادن این مهم در کنار مدل چرخه‌ای سیاست‌گذاری، وجود رابطه‌ای معنادار میان پیری جمعیت و نظریات گروه‌های سیاسی به بهبود محیط‌زیست شکل می‌گیرد.^۲ با پی بردن به ارتباط رابطه اول و دوم تحقیق و ترکیب آن با مدل کینگدان، نظریه اصلی مطالعه به‌صورت تصور ارتباط مثبت میان اولویت‌های سیاست‌گذاری و ترجیحات سال‌خورده‌گان شکل خواهد گرفت.^۳

۲-۱. نظریه مدل چرخه‌ای در سیاست‌گذاری

در بررسی سیاست‌های عمومی و آموزش سیاست‌گذاری، از مدل‌ها و روش‌های گوناگونی استفاده می‌شود که یکی از رایج‌ترین و کارآمدترین آن‌ها، مدل چرخه‌ای است که بسیاری از نویسندگان از آن برای تشریح فرایند سیاست‌گذاری عمومی استفاده می‌کنند (Lester & Stewart, 2000). این چرخه مدلی مفهومی است که فرایند سیاست‌گذاری عمومی را از خلال حرکت در مراحل متوالی به نمایش می‌گذارد (شافریتز و بریک، ۱۳۹۰). مدل چرخه‌ای، مجموعه‌ای از مراحل در قالب یک چرخه است که به‌اصطلاح «چرخه سیاست» نامیده می‌شود.

---

1. Highlighting Technique

۲. وجود این دو رابطه در مطالعه صادقی (۱۳۹۹) به اثبات رسیده است.

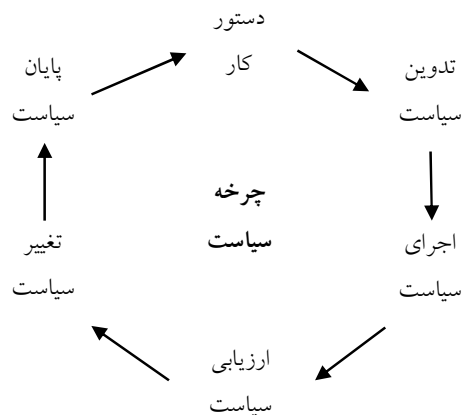
۳. رجوع شود به توضیحات نظریه مدل چرخه‌ای در سیاست‌گذاری.

نخستین مرحله در چرخه، تهیه دستور کار برای سیاست‌گذاری است. در اینجا است که روشن می‌شود چه چیزهایی باید به سیاست تبدیل شود و چه چیزهایی نیازمند سیاست‌گذاری نیست یا هنوز زمان لازم برای تصمیم‌گیری درباره آن‌ها نرسیده است. مرحله دوم، مرحله تدوین سیاست نام دارد. این مرحله که بسیار پرحجم است، نیازمند کار فکری زیاد و افرادی با قدرت تحلیل بالا در حوزه‌هایی مانند اقتصاد، جامعه‌شناسی، علوم سیاسی، حقوق، مدیریت، روان‌شناسی و آمار و احتمالات به شکل کلی و حوزه‌های مرتبط با یک مسئله به شکل تخصصی مثلاً کشاورزی، صنعت، پزشکی، حمل‌ونقل، انرژی، محیط‌زیست و مانند آن‌هاست، کار تولید سیاست انجام می‌پذیرد.

سومین مرحله از چرخه سیاست را مرحله اجرای سیاست به خود اختصاص می‌دهد. در این مرحله، سیاست‌های وضع‌شده در مرحله پیش به اجرا درمی‌آیند. اجرای کار طاقت‌فرسا نیازمند هماهنگ‌سازی‌های فراوان و پیچیده، وابسته به مؤلفه‌های گوناگون و در بسیاری موارد خارج از اراده مجریان و تغییرات محیطی است که شرایط اولیه اجرای یک سیاست را کاملاً در هم می‌ریزد. کامیابی یا ناکامی این مرحله، مبنای اصلی قضاوت درباره موفقیت یا شکست یک سیاست شمرده می‌شود.

چهارمین مرحله از چرخه، به مرحله ارزیابی سیاست موسوم است. در این مرحله، آنچه به اجرا درآمده است، ارزیابی می‌شود تا میزان دستیابی به اهداف اولیه یا انحراف از آن‌ها روشن شود. ارزیابی سیاست‌ها روشن‌کننده وضعیت در حوزه‌ای خاص پس از اجرای یک سیاست است. مرحله پنجم، مرحله تغییر است. در این مرحله، چنانچه سیاست‌ها نیازمند تغییرات کلی یا جزئی باشند، این تغییرات درباره آن‌ها اعمال می‌شود.

سرانجام، آخرین مرحله پایان سیاست نام دارد. در این مرحله، گاه سیاست خود به پایان راه می‌رسد یا اینکه باید آن را به پایان رساند. این مرحله هم از نظر تشخیص و هم از نظر عملیاتی شدن، مرحله‌ای مشکل در چرخه سیاست‌ها شمرده می‌شود؛ زیرا گاه ائتلاف‌های ضد پایانی قدرتمندی در مقابل آن شکل می‌گیرد و کار پایان یافتن یا پایان دادن به سیاست را با مشکلات جدی مواجه می‌سازد (ملک‌محمدی، ۱۳۹۴).

نمودار (۴): شکل شماتیک مدل چرخه‌ای سیاست‌گذاری

منبع: Lester & Stewart, 2000.

مدل چرخه‌ای، به‌عنوان ابزاری برای تحلیل و شناخت به‌ویژه در آموزش، مزیت‌هایی دارد که مهم‌ترین آن‌ها همین ساده‌سازی و کاستن از پیچیدگی‌هایی است که توجه نکردن به آن شاید سیاست‌گذاران و علاقه‌مندان این حوزه را از امکان ساخت تصویر کلی از فرایند سیاست‌گذاری محروم سازد. تحقیق حاضر به نخستین مرحله از چرخه سیاست‌گذاری عمومی مرتبط است و چگونگی ورود موضوعات محیط‌زیستی و سلامت را به دستور کار سیاست‌گذاری بررسی می‌کند.

۲-۲. چگونگی شکل‌گیری دستور کار سیاست‌گذاری

در این قسمت، مطالبی درباره شکل‌گیری دستور کار سیاست‌گذاری عمومی به رشته تحریر درآمده است. محور اصلی ایده علوم خط‌مشی، مسئله‌محوری^۱ است با این پیش‌فرض که خط‌مشی عمومی واکنشی راه‌حل‌محور به مسائل اجتماعی است. پذیرش مسئله‌محوری پرسش‌هایی در پی دارد که هسته محوری مطالعه فرایند هستند. پرسش‌هایی از جمله چه مسائلی باید مورد توجه دولت باشد؟ چه کسانی تصمیم‌گیر هستند؟ آیا مسئله واجد شرایط توجه و اقدام دولت است؟ چرا و چه زمانی خط‌مشی‌ها تغییر می‌کنند؛ به دلیل حل، بازتعریف یا دیگر مسائل؟ (Smith & Larimer, 2016). روش‌های مختلفی برای یافتن فرایند خط‌مشی و در دستور کار قرار گرفتن موضوعات وجود دارد که در ادامه به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود.

1. Problem Orientation

شبکه‌های موضوع^۱ و سیستم‌های فرعی: نگاه سنتی نظری تکثرگرا در علم سیاسی، فرایند خط‌مشی را عمدتاً در رقابت میان گروه‌های سازمان‌یافته می‌داند که هرکدام برای جلب توجه دولت به دغدغه‌های خود، با هم رقابت می‌کنند (اسمیت و لاریمر، ۱۳۹۲، به نقل از: Truman, 1951). در ابتدا محققان این روش، کنگره، بوروکراسی و گروه‌های ذی‌نفع (مثلت آهنین) را ارائه‌دهنده خط‌مشی‌ها می‌دانستند، اما در اواخر دهه ۱۹۷۰ و اوایل دهه ۱۹۸۰، بر نقش سازمان‌های دولتی و خصوصی از جمله کانون‌های تفکر، نهادهای پژوهشی، گروه‌های ذی‌نفوذ و شهروندان عادی بر اساس نظریه خرده‌سیستم‌ها صحنه گذاشته شد. نخستین کسی که درباره فلسفه وجودی خرده‌سیستم‌های خط‌مشی^۲ بحث کرد، فریمن^۳ (۱۹۶۵) بود و در ادامه، هیو هکلو^۴ (۱۹۷۸-۱۹۷۷)، پایه‌های نظری این ایده را گسترش داد (اسمیت و لاریمر، ۱۳۹۲).

چهارچوب ائتلاف مدافع^۵: ساباتیه (۱۹۸۸) و بعدها ساباتیه و جنکینز-اسمیت^۶ (۱۹۹۹) به این صورت استدلال کردند که فرایند خط‌مشی و تغییر خط‌مشی به بهترین وجه، به صورت انبوهی از خرده‌سیستم‌های خط‌مشی متعامل در سراسر فرایند خط‌مشی توصیف‌پذیر است (Sabatier & Jenkins-Smith, 1999). این ائتلاف‌ها بازنمایی همان شبکه‌های موضوع هستند که در قالب گروه‌های دارای باور مشترک برای ظهور یک خط‌مشی فعالیت می‌کنند. این ائتلاف‌ها شامل گروه‌های ذی‌نفوذ، قانون‌گذاران، مؤسسات عمومی، پژوهشگران خط‌مشی، روزنامه‌ها و بسیاری از تأثیرگذاران کوچک ملی است (Sabatier & Jenkins-Smith, 1999). با این روش، سه ضلع مثلث آهنین بازیگران زیادی خواهد داشت (McCool, 1995).

تدریج‌گرایی^۷: نوعی فرایند خط‌مشی است که مشخصه آن، تعدیلات تدریجی و کوچک است. این روش زمانی متولد شد که محدودیت‌های سیاسی یا محدودیت‌های زمانی مانعی برای تدوین اهداف روشن، جست‌وجوی جامع برای بدیل‌ها، محاسبه هزینه و منافع بود. در این حالت، خط‌مشی‌گذاران بر تصمیمات پیشین خط‌مشی اتکا و آن‌ها

-
1. Issue Networks
  2. Policy Subsystem
  3. Freeman
  4. Hugh Hecló
  5. Advocacy Coalition Framework
  6. Sabatier & Jenkins-Smith
  7. Instrumentalism

را به تدریج تعدیل می‌کنند (Lindblom, 1959). تدریج‌گرایی، نقش آفرینان خط‌مشی را افرادی می‌داند که رهنمود اتخاذ‌گزینه‌ها را در تجربیات گذشته با عقلانیت محدود^۱ می‌بینند. این چهارچوب برای سال‌ها مدل اولیه و اصلی تبیین ثبات در فرایند خط‌مشی بود (اسمیت و لاریمر، ۱۳۹۲).

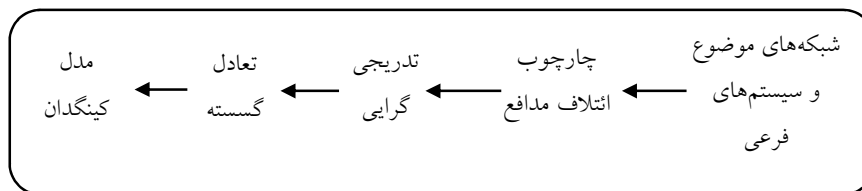
تبادل گسسته^۲: این روش را بوم‌گارتنر و جونز^۳ (۱۹۹۳) بر اساس اثر گلود و الدرگ^۴ مطرح کردند. مبنای این روش بر تعریف تفاوت بین دوره‌های ثبات فرایند و دوره‌های تغییر پرشتاب قرار دارد (Baumgartner & Jones, 1993). تغییر عمده در سیستم سیاسی، نقطه تعادل جدیدی را برای ارزشیابی خط‌مشی جدید ایجاد می‌کند. این تغییرات، سیستم سیاسی را مجبور به تغییر از دوره‌ای باثبات به دوره دیگر می‌کند (Baumgartner & Jones, 1993). نیروی ایجادکننده تعادل گسسته در فرایند خط‌مشی، تغییر تعریف موضوع بحث برانگیز روش شبکه‌های موضوع است که باعث شکسته شدن خرده‌سیستم‌های خط‌مشی سنتی می‌شود (اسمیت و لاریمر، ۱۳۹۲).

مدل کینگدان^۵: این یکی دیگر از نوشته‌های مورد پذیرش درباره دستور کار سیاست‌گذاری است که به جان کینگدان (۱۹۸۴) بازمی‌گردد (ملک‌محمدی، ۱۳۹۴). کینگدان استدلال کرده که بهترین راه برای درک فرایند خط‌مشی، بررسی تصاویر ذهنی آن است. چگونگی تعریف خط‌مشی و درک آن به وسیله عامه مردم و خط‌مشی‌گذاران، در نهایت تعیین می‌کند که آیا خط‌مشی بازخورد مثبت دریافت خواهد کرد یا منفی (اسمیت و لاریمر، ۱۳۹۲). اجزای اصلی مدل کینگدان با عنوان جریان اطلاعات شامل سه بخش جریان مسئله‌ای^۶، سیاستی^۷ و سیاسی^۸ (Kingdon, 1995) است. جریان مسئله‌ای به توصیف مسئله و جزئیاتی که موجبات توجه به مسئله را فراهم می‌کند، می‌پردازد. جریان سیاستی مباحث کاملاً فنی و عملیاتی را بررسی می‌کند و به صورت امکان‌سنجی دانش فنی را تا همسان‌سازی با ارزش‌ها درباره پیشنهادهای مختلف مرتبط با یک مسئله ظاهر شود. جریان سیاسی به جو کلی سیاسی مرتبط با مسئله می‌پردازد. این جریان فعالیت گروه‌های ذی‌نفع، افکار

1. Bounded Rantionality
2. Punctuated Equilibrium
3. Baumgartner & Jones
4. Gould & Eldredge
5. Kingdon Model
6. Problem Stream
7. Policy Stream
8. Political Stream

عمومی و سیاست‌های انتخاباتی را در برمی‌گیرد (ملک‌محمدی، ۱۳۹۴). در مطالعه حاضر به دلیل موضوع خواسته‌های انتخاباتی رأی‌دهندگان و قرار گرفتن موضوعات مرتبط محیط‌زیست و سلامت در دستور کار سیاست‌گذاران، از روش کینگدان به‌عنوان نظریه تحقیق بهره گرفته شده است. فرض اصلی تحقیق بر این مهم استوار است که تغییرات دموگرافیک به دلیل تأثیراتی که بر هزینه‌های بهداشت و تقاضای مراقبت‌های درمانی دارد، بر شکل سلايق و ترجیحات جامعه مؤثر بوده و در خط‌مشی‌ها نیز تأثیرگذار است. این تأثیرگذاری بدین ترتیب است که هنگامی که بافت عمده جمعیت جامعه را گروه سنی خاصی (برای مثال، سالمندان) تشکیل دهند، ترجیحات ذهنی گروه غالب از طریق وزن جمعیتی بالاتری که در آرا دارد، بر شعارهای انتخاباتی، نتایج انتخابات و در نتیجه، بر دستور کار و خروجی سیاست‌گذاری‌ها تأثیرگذار است.

نمودار (۵): مراحل تکوین مدل سیاست‌گذاری کینگدان

منبع: Kingdon, J. W. (1995).

۳. روش تحقیق

روش تحقیق حاضر به صورت تحلیلی-توصیفی تعیین شده است. مطالعات تحلیلی^۱، مطالعاتی است که ارتباط دو یا چند متغیر را با پیامد مورد نظر بررسی می‌کند و به کشف یک ارتباط علمی^۲ می‌پردازد. در روش مطالعات توصیفی^۳، محقق به دنبال چگونگی بودن موضوع است و می‌خواهد بداند پدیده، متغیر، شیء یا مطلب چگونه است. تحقیقات توصیفی هم جنبه کاربردی دارد و هم جنبه مبنایی. در بعد کاربردی از نتایج در تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی استفاده می‌شود و در بعد بنیادی یا مبنایی به کشف حقایق و واقعیت‌های جهان خلقت می‌پردازد. این نوع مطالعات وضعیت یک یا چند متغیر را بدون در نظر گرفتن ارتباط آن‌ها با هم بررسی می‌کند. در تحقیقات توصیفی-

1. Analytic Studies
2. Association
3. Descriptive Studies

تحلیلی محقق افزون‌بر تصویرسازی آنچه هست، به تشریح و تبیین دلایل چگونه بودن و چرایی وضعیت مسئله می‌پردازد که در پژوهش حاضر از این روش بهره گرفته می‌شود.

۳-۱. روش تحلیل گفتمان^۱

در رویکرد هرمنوتیک، گفتمان مجموعه‌ای از گزاره‌هایی است که مفهومی کلی را دربرمی‌گیرد (Fairclough, 1989). تحلیل گفتمان نیز تلفیقی است از تحلیل متن، تحلیل فرایندهای تولید و توزیع و مصرف متن و تحلیل اجتماعی-فرهنگی رخداد گفتمانی به‌عنوان کل (فرکلاف، ۱۳۷۹). در تحلیل گفتمان فراتر از دیدگاه هارولد لاسول^۲ درباره تحلیل فرستنده، تحلیل پیام، تحلیل وسیله و تحلیل گیرنده - به‌گونه‌ای مجزا - بحث می‌شود. از بعد روش‌شناختی در تحلیل گفتمان مانند دیگر روش‌های تحقیق، مسیر تحقیق از ادبیات نظری آغاز می‌شود، اما در مرحله تبیین نظری وارد پرسش از افراد نمی‌شود، بلکه از متن و گفتار به گردآوری داده‌ها می‌پردازد. به عبارتی، در تحلیل گفتمان از متن و گفتار پرسش می‌شود؛ زیرا واحد تحلیل این روش متن است.

در واقع، روش تحلیل گفتمان مبتنی بر داده‌های اسنادی است که زمینه‌ها و بسترهای اجتماعی را در تحلیل کاملاً لحاظ می‌کند. به‌عبارت‌دیگر، روش تحلیل گفتمان، روشی غیرواکنشی تلقی می‌شود. به این صورت که محقق بدون مشاهده مستقیم رفتار افراد و بدون اینکه درباره آن‌ها پرسشی مطرح کند، به تحلیل دست می‌زند. محقق تنها به ارتباطات و پیام‌هایی توجه دارد که کنشگران انسانی به وجود آورده‌اند. برای مثال، زمانی که محقق تلاش می‌کند تا به آرا و مجموعه نظر افراد و گروه‌های خاص دست یابد، قطع یقین مصاحبه‌شونده و مصاحبه‌کننده خواسته یا ناخواسته بر چگونگی پاسخ‌ها تأثیر می‌گذارند و حتی در مواردی نیز از مسیر اصلی منحرف می‌شوند. این مشکل در تمام روش‌های واکنشی وجود دارد و در اغلب موارد، مصاحبه‌شونده تحت تأثیر مصاحبه‌کننده قرار می‌گیرد، اما در تحلیل گفتمان که مبتنی بر اسناد مورد مشاهده است، چنین مشکلی دیده نمی‌شود؛ زیرا متون از پیش آماده است و محقق تنها برای بررسی و تحلیل آن اسناد و بدون اینکه واکنش دیگری را برانگیزد، به تحلیل داده‌ها می‌پردازد (آقاگل‌زاده، ارجمندی، گلغام و کردزعفرانلو کامبوزیا، ۱۳۸۹). به‌طورکلی، در بررسی یک متن به روش تحلیل گفتمان، تحلیل از خود متن فراتر می‌رود و وارد بافت یا زمینه متن می‌شود، اما در

---

1. Discourse Analysis
2. Harold Lasswell

فرایند انجام دادن تحقیق از روش مستقل و مورد اجماع برخوردار نیست که همین سبب شده است تا در به‌کارگیری این روش، محقق از اختیار شخصی بیشتری برخوردار باشد. در مطالعه حاضر، این روش برای بررسی گفتمان‌ها و پدیده‌های اجتماعی غالبی به کار می‌رود که نتایج ترجیحات افراد را در قالب نتایج انتخابات و درنهایت، سیاست‌گذاری‌ها نشان می‌دهد. در واقع، با این روش می‌توان رابطه بین ترجیحات زیست‌محیطی گروه سنی‌ای که اکثریت جامعه را تشکیل می‌دهد (سالخوردگان) با اولویت سیاست‌گذاری‌های زیست‌محیطی و سلامت را در آینده تبیین کرد.

۲-۳. جامعه آماری، حجم نمونه و نمونه‌گیری

جامعه آماری پژوهش حاضر، گروه خبرگان انتخابات و سیاست‌گذاری در حوزه محیط‌زیست و سلامت ایران انتخاب شد. برای نمونه‌گیری از جامعه آماری گروه خبرگان انتخابات و سیاست‌گذاری در حوزه محیط‌زیست و سلامت، از روش انباشتی (گلوله‌برفی)^۱ استفاده شد. روش نمونه‌گیری انباشتی یا گلوله‌برفی در مواردی که دسترسی به افرادی که دارای ویژگی‌های مورد نظر محقق باشند، مشکل است، استفاده می‌شود (نادری‌فر و همکاران، ۱۳۹۶). تعداد بهینه نمونه تحقیق از طریق پیش‌آزمون و روش کوکران با توجه به مشخص نبودن حجم جامعه برای محققان، به این صورت به دست آمده است: $n = \frac{Z^2 pq}{d^2}$. در این فرمول $1/96 = z$ ، $0/5 = p = q$ و مقدار اشتباه مجاز (مقدار خطا) برای هر گروه یادشده، معادل ۱۰ درصد تعیین شده است.

۳-۳. روش جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز تحقیق

برای دستیابی به اطلاعات مورد نیاز پژوهش از یک پرسش‌نامه باز برای گروه هدف نخبگان و خبرگان سیاست‌گذاری در حوزه محیط‌زیست و سلامت استفاده شد. هدف از مراجعه به این افراد استفاده از نظرهای آنان در قالب پرسش‌نامه باز، برای تمییز دادن و اولویت‌بندی سیاست‌های (اعم از سیاست‌های اجراشده یا اجرا نشده) تأثیرگذار و دارای اهمیت در رابطه با حفاظت از محیط‌زیست و تقویت حوزه سلامت تعیین شده بود. به این ترتیب، پس از توزیع و تکمیل ۱۰۰ پرسش‌نامه، اولویت‌های مورد نظر فهرست شد تا این اولویت‌ها از طریق روش تحلیل گفتمان مورد استفاده قرار گیرد. موارد زیر ویژگی انتخاب خبرگان مورد نظر نمونه تحقیق بود.

۱. برخورداری از تخصص علمی، ۲. سابقه فعالیت حزبی و سیاسی، ۳. سابقه حضور در عرصه‌های تقنینی یا اجرایی و ۴) برخورداری از دانش حوزه علوم سیاسی یا محیط‌زیستی

استخراج و بهینه‌یابی سیاست‌های حوزه سلامت .../ علی یاریکانی و دیگران اقتصاد ایران و امنیت اقتصادی ۴۰

یا حوزه سلامت. در انتخاب خبرگان با روش انباشتی، به‌گونه‌ای عمل شد که افرادی مورد پرسش قرار گیرند که دست‌کم دو صفت در موارد یادشده را داشته باشند. در جدول زیر، میزان فراوانی مشاهدات در مراجعه به خبرگان، نگارش شده است.

جدول (۱): مشخصات انتخاب خبرگان در تحقیق

صفات مشخصه	۲ و ۱	۳ و ۱	۴ و ۱	۳ و ۲	۴ و ۲	۳ و ۳	برخورداری از بیش از دو صفت مشخصه
فراوانی موارد	۲۴	۱۵	۱۹	۱۷	۲۳	۱۰	۸

منبع: یافته‌های تحقیق.

به‌این ترتیب، پس از توزیع و تکمیل ۱۰۰ پرسش‌نامه، متغیرهای مورد نظر فهرست شد تا پرسش‌های آن در طراحی گویه‌های دو گروه پرسش‌نامه دیگر استفاده شود.

۴. نظرهای گروه نخبگان و خبرگان در مدل تحلیل گفتمان

در ادامه مطالب، جدول (۲) شامل نتایج حاصل از تحلیل پرسش‌نامه گروه نخبگان و خبرگان سیاست‌گذاری در حوزه محیط‌زیست و سلامت ارائه می‌شود. این پرسش‌نامه‌ها با مراجعه به خبرگان تهیه شده و برای تحلیل آن از روش تحلیل گفتمان و کدگذاری مفاهیم بهره گرفته شده است.

جدول (۲): مشخصات پاسخ‌های به‌دست‌آمده از شرکت‌کنندگان در پرسش‌نامه باز

اهم سیاست‌های حوزه سلامت		اهم سیاست‌های حوزه محیط‌زیست		پرسش‌نامه نخبگان و خبرگان سیاست‌گذاری در حوزه محیط‌زیست و سلامت
فراوانی	سیاست	فراوانی	سیاست	
۸۲	حرکت به سمت حکمرانی الکترونیک در حوزه سلامت	۶۹	ایجاد نظام مدیریت یکپارچه محیط‌زیست	
۷۹	اولویت بهداشت بر سلامت و پیشگیری بر درمان در سیاست‌گذاری‌ها	۵۸	ورود محیط‌زیست به سیاست‌های توسعه و مرجعیت توسعه پایدار در سیاست‌گذاری‌ها	
۷۶	ایجاد مرجعیت سلامت در سیاست‌گذاری همه دستگاه‌ها	۵۶	ورود ملاحظات مرتبط با تغییرات اقلیم در برنامه‌ریزی‌ها	
۷۵	پوشش همگانی بیمه سلامت	۵۴	محاسبه محیط‌زیست در حساب‌های ملی	

۷۳	تأکید بر ارتقای سلامت شخصی با هدف پیشگیری	۵۲	جرم‌انگاری تخریب و سوءبرداشت از محیط‌زیست
۶۸	ترویج نظام ارجاع از سطح مراقبان سلامت و پزشک خانواده	۴۹	توجه به آمایش سرزمین به صورت اعمالی و نه اعلامی
۶۰	ترویج و حمایت از محصولات سالم و ارگانیک	۴۷	حفاظت از تنوع زیستی در سه سطح ژن، گونه و زیستگاه
۵۸	ارتقای سلامت محیط زندگی	۴۵	حمایت و ترویج فناوری‌های سازگار با محیط‌زیست
۵۵	ارتقای برنامه‌های بهداشت فردی و جمعی	۴۲	استفاده از ظرفیت شهروندان در سیاست‌های محیط‌زیست
۵۴	افزایش بودجه نظام سلامت	۴۰	استفاده از ظرفیت دیپلماسی محیط‌زیست جهت حل و فصل مشکلات زیست‌محیطی

منبع: یافته‌های تحقیق.

انجام دادن این مرحله از تحقیق، امکان نتیجه‌گیری برای سیاست‌گذاری را فراهم می‌کند. با توجه به پیش‌بینی پیری تدریجی جمعیت در روند کنونی، محققان با مراجعه به خبرگان، در پی یافتن سیاست‌های مناسبی که انتظارات، خواسته‌ها و نیاز جامعه را برآورده کند، برآمدند. جدول (۲) اهم این سیاست‌ها را به صورت کلیدی ترسیم کرده است. با توجه به چگونگی انتخاب خبرگان در مطالعه و فراوانی شایان توجه نقاط اشتراک نظر بین آنان، این سیاست‌ها مواردی است که در آینده، رجوع به آن‌ها می‌تواند نظرهای جامعه رأی‌دهنده و سیاسیون را در حوزه‌های محیط‌زیست و سلامت اقناع کند.

طبق جدول (۲)، مهم‌ترین سیاست مدنظر خبرگان در هر دو حوزه محیط‌زیست و سلامت، تهیه اسناد بالادستی و زیرساخت‌های کلی برای اجرای دیگر سیاست‌هاست. به دلیل تنوع موضوعات محیط‌زیستی و گستردگی مباحث پیرامون آن، شش مورد از ده سیاست مورد اتفاق خبرگان بر مباحث کلی و تدوین برنامه‌های کلان تأکید دارد، اما چنین تشابهی در میان سیاست‌های حوزه سلامت وجود ندارد. در سیاست‌های پیشنهادی حوزه سلامت به جز موارد اول و سوم (از لحاظ تواتر نظرها)، دیگر موارد به سیاست‌های موردی و خلاءهای احتمالی می‌پردازد. در حوزه سلامت، سیاست‌هایی مانند اولویت‌بخشی بهداشت بر سلامت و پیشگیری بر درمان در سیاست‌گذاری‌ها، تعمیق و گسترش پوشش همگانی لایه اول بیمه‌های ملی مانند بیمه سلامت، تأکید بر ارتقای سلامت شخصی با هدف پیشگیری، ترویج نظام ارجاع از سطح

مراقبان سلامت و پزشک خانواده، ترویج و حمایت از محصولات سالم و ارگانیک، ارتقای سلامت محیط زندگی (که پیوند مشترکی با سیاست‌های حافظ محیط‌زیست نیز دارد)، ارتقای برنامه‌های بهداشت فردی و جمعی در کشور و در نهایت، افزایش بودجه نظام سلامت در کشور، همگی در دسته سیاست‌های کاربردی قابل طبقه‌بندی هستند. در حوزه محیط‌زیست نیز سیاست‌هایی مانند حفاظت از تنوع زیستی در سه سطح ژن، گونه و زیستگاه، حمایت و ترویج فناوری‌های سازگار با محیط‌زیست، استفاده از ظرفیت شهروندان در سیاست‌های محیط‌زیست و استفاده از ظرفیت دیپلماسی محیط‌زیست برای حل و فصل مشکلات زیست‌محیطی که چهار مورد اتفاقی آخر را تشکیل داده‌اند، سیاست‌های موردی و کاربردی تلقی می‌شوند. در ادامه، نتایج تحقیق تشریح می‌شود.

به این ترتیب، به پرسش اصلی تحقیق مبنی بر «سمت‌وسوی حرکت اولویت‌های سیاست‌گذاری حوزه محیط‌زیست و سلامت کشور تحت تأثیر پیری جمعیت»، این گونه پاسخ داده می‌شود که در حوزه محیط‌زیست، حرکت سیاست‌ها به سمت تدوین و اصلاح اسناد بالادستی و در حوزه سلامت، به سمت رفع خلاءهای کاربردی موجود است.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

کلیات نتایج تحقیق بیان می‌کند که رابطه میان تغییرات دموگرافیک جمعیت که در ایران از پیری جمعیت حکایت دارد، بر عرصه‌های مختلفی تأثیرگذار خواهد بود که محیط‌زیست، سلامت و اقتصاد از جمله این عرصه‌هاست. مطالب مقدماتی در حوزه آثار پیری جمعیت بر نگرش مثبت افراد به محیط‌زیست و اولویت‌بخشی به سیاست‌گذاری اقتصادی حوزه سلامت و محیط‌زیست در راستای چنین مفهومی مطرح شد. برای سنجش آثار تغییرات سیاست‌های محیط‌زیستی و سلامت که منبث از تغییر هرم است، باید هر سه مفاهیم را در کنار یکدیگر گذاشت و مورد مذاقه قرار داد. همان‌گونه که پیش‌تر نگارش شد، پیری جمعیت، ترجیحات محیط‌زیستی و نگرش به محیط‌زیست را متأثر می‌کند و رابطه میان ترجیحات و نگرش به محیط‌زیست، شعارهای انتخاباتی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. تغییر شعارهای انتخاباتی نیز دستور کار سیاست‌گذاری را تغییر می‌دهد. بنابراین، برای حسن انجام دادن چنین مطالعه‌ای باید مفاهیم و ابزارهای مختلفی در دست محقق باشد تا بتواند تحلیل اقتصادی را به صورت جامع و مانعی به سرانجام برساند. در پژوهش حاضر، علم اقتصاد به‌عنوان شقه‌ای از شقوق

علوم انسانی در نظر گرفته شده است. برای همین، محققان از ابزارها و روش‌های متداول علوم اجتماعی در کنار ابزارهای ریاضیاتی و آماری بهره گرفته‌اند.

با توجه به وضعیت رشد جمعیت و سناریوهای مورد انتظار مراکز داخلی، وقوع پیری تدریجی جمعیت در کشور بسیار محتمل به نظر می‌رسد. بنابراین، یکی از نخستین ضرورت‌ها، بررسی روابط متأثر از تغییر ترکیب سنی در جامعه است. با پذیرفتن این نکته می‌توان به اثرگذاری تغییرات دموگرافیک در تقاضای مقررات و ترجیحات زیربنایی و سیاست‌گذاری‌ها پرداخت. بحث شناخت روابط میان پیری جمعیت و مطالبات سیاستی حوزه محیط‌زیست و سلامت جامعه که از اهمیت خاصی برخوردار است، سبب شناخت بهتر ابعاد مختلف تغییر هرم سنی و موجب واکنش بهتر افراد و مسئولان ذی‌ربط در کنش‌های ناشی از سال‌خوردگی جمعیت به‌ویژه در موضوعات مرتبط با سیاست‌گذاری می‌شود.

با توجه به مسئله ترجیحات محیط‌زیست متفاوت افراد، دولت‌ها و سیاست‌گذاران می‌توانند با وضع قوانین و مقرراتی متناسب با شرایط اجتماع از طریق استفاده از ظرفیت‌های جامعه و جلب مشارکت عمومی، به سلامت افراد و محیط‌زیست کمک کنند. مشارکت فرایندی همه‌جانبه است که همه مردم و گروه‌ها در آن فعال و درگیر می‌شوند. مشارکت از نظر کوهن^۱ و آپهوف^۲ (۱۹۹۷) به معنای شرکت افراد در تصمیم‌گیری، اجرا، ارزشیابی و تقسیم منافع حاصل از آن میان افراد است. بر اساس نظریه اچ‌تی تری، همه افراد با سهم معینی از منافع باید در مشارکت سهم داشته باشند (لاهیجانیان و شیعه‌بیک، ۱۳۹۴). از این‌رو باید سیاست‌گذاری را بر پایه مشارکت آگاهانه افراد برنامه‌ریزی کرد.

با توجه به یافته‌های تحقیق، در صورتی‌که اجماع همگانی و خواستی جمعی میان مردم و مسئولان در حوزه بهبود کیفیت محیط‌زیست شکل گیرد، این موضوع اثری تکاثری خلق می‌کند که به بهبود سطح محیط‌زیست منجر می‌شود. پیشنهاد می‌شود احزاب و گروه‌های سیاسی از جزئیات مطالبات زیست‌محیطی و سلامت مردم آگاه شوند تا به‌عنوان نخستین اولویت، نسبت به آن واکنش نشان دهند و شعارها و اهداف سیاسی و انتخاباتی خود را تعدیل کنند. به این ترتیب، ادبیات مدافع محیط‌زیست و سلامت در ادبیات انتخاباتی کشور از اهمیت بالایی برخوردار می‌شود و در دستور کار سیاست‌گذاری‌ها قرار می‌گیرد.

1. Cohen

2. Uphoff

کتابنامه

- آفاگل‌زاده، فردوس؛ ارجمندی، معصومه؛ گلغام، ارسلان؛ و کردزعفرانلو کامبوزیا، عالیه (۱۳۸۹). کارآمدی الگوی تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف در نقد و ارزیابی برابرها در متون ترجمه‌شده خواهران اثر جیمز جویس. *پژوهش‌های زبان و ادبیات تطبیقی*. ۱(۳)، ۲۴-۱.
- اسمیت، کوین و لاریمر، کریستوفر (۱۳۹۲). *درآمدی بر نظریه خط‌مشی‌گذاری عمومی (تقابل نظری عقلانیت‌گراها و فراتثبات‌گراها)* (حسن دانایی‌فرد، مترجم) (چاپ اول). تهران: صفار. پورهاشمی، سیدعباس؛ دبیری، فرهاد؛ خلعت‌بری، یلدا؛ و زارعی، سحر (۱۳۹۵). شکل‌گیری و توسعه مفهوم حقوق نسل‌های آینده در حقوق بین‌الملل محیط‌زیست. *علوم و تکنولوژی محیط‌زیست*، ۱۸(۷۱)، ۱۸۱-۱۶۵.
- پورهاشمی، سید عباس؛ زارعی، سحر؛ و خلعت‌بری، یلدا (۱۳۹۲). بررسی جایگاه اصل همکاری در حقوق بین‌الملل محیط‌زیست. *پژوهش حقوق عمومی*. ۱۵(۳۹)، ۹۱-۶۱. خسروی، حسن (۱۳۹۵). حق بر محیط‌زیست سالم در پرتوی حکمرانی مطلوب. *فصلنامه اخلاق زیستی*. ۶(۲۰)، ۱۲۸-۱۴۶.
- دوورژه، موریس (۱۳۹۵). *اصول علم سیاست* (ابوالفضل قاضی، مترجم). ایران: امیرکبیر. ستوده، هاجر؛ و رشیدی، کیانوش (۱۳۹۲). پیامدهای فناوری اطلاعات و ارتباطات برای سلامت انسان و محیط‌زیست. *مدیریت اطلاعات سلامت*. ۱۰(۳۷)، ۱۴-۱.
- سلاطین، پروانه؛ و اسلامبولچی، سحر (۱۳۹۵). تأثیر کیفیت محیط‌زیست بر اقتصاد سلامت در گروه کشورهای منتخب. *علوم و تکنولوژی محیط‌زیست*. ۱۸(۶۹)، ۱۲۱-۱۰۷.
- سلیمانی، ایران؛ راعی، مسعود؛ و واعظی، سیدحسین (۱۳۹۵). مبانی حق بر محیط‌زیست در فقه امامیه. *اخلاق زیستی*. ۶(۱۹)، ۱۰۲-۷۶.
- شافریتز، جی. ام و کریستوفر، پی. بریک (۱۳۹۰). *سیاست‌گذاری عمومی در ایالات متحده آمریکا* (حمیدرضا ملک‌محمدی: مترجم). ایران: دانشگاه امام‌صادق علیه‌السلام.
- شریعت‌نیا، کاظم؛ و مطلبی، مسعود (۱۳۹۰). روان‌شناسی سیاسی و ورود به عرصه نظریه‌پردازی در علم سیاست. *مطالعات سیاسی*، ۴(۱۴)، ۹۳-۱۲۵.
- صادقی، حسین (۱۳۹۹). «رسی نقش تغییرات جمعیت‌شناختی و نگرش به محیط‌زیست در دستور کار سیاست‌گذاری در ایران. *سیاست‌گذاری عمومی*. ۶(۲۴)، ۶۱-۴۳.
- صارمی، مهناز؛ و رضاپور، تارا (۱۳۹۲). اثرات غیرشنیداری ناشی از آلودگی صوتی محیط‌زیست». *دانشگاه علوم پزشکی کرمان*. ۲۰(۵۹)، ۳۲۵-۳۱۲.

صیادی، فاطمه؛ محمدی‌نژاد، امیر؛ و گیلاپور امید (۱۳۹۱). ارزش‌گذاری اقتصادی مطبوعیت محیط‌زیست منطقه گردشگری سد طالقان. *تحقیقات منابع طبیعی تجدیدشونده*، ۳(۱۰)، ۳۱-۱۹. طهوری، پریسا؛ و پروین، محمدرضا (۱۳۹۵). حفاظت و بهره‌برداری پایدار از خاک و جایگاه آن در حقوق بین‌الملل محیط‌زیست. *علوم و تکنولوژی محیط‌زیست*. ۱۸(۷۰)، ۱۶۲-۱۴۵. فرکلاف، نورمن، (۱۳۷۹). *تحلیل انتقادی گفتمان* (فاطمه شایسته پیران، شعبان‌علی بهرام‌پور، رضا ذوقدرا مقدم، رامین کریمیان؛ پیروز ایزدی، محمود نیستانی و محمدجواد غلامرضا کاشی: مترجمان). ایران: مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها.

کریمی، غلامحسین (۱۳۹۴). *تحلیلی بر نقش هنر-رسانه پویانمایی در آموزش حفاظت محیط‌زیست. مطالعات رسانه‌ای*. ۱۰(۲۸)، ۹۵-۱۱۱.

کریمی، یوسف (۱۳۸۴). *روان‌شناسی شخصیت* (چاپ ۱۵)، ایران: دانشگاه پیام‌نور.

لاهیجانیان، اکرم‌الملوک و شیعه‌بیکی، شادی (۱۳۹۴). بررسی موانع مشارکت اجتماعی شهروندان در محیط‌زیست شهری با استفاده از روش SWOT و ارائه راهکارهای مناسب جهت ارتقای پایدار محیط‌زیست. *علوم و تکنولوژی محیط‌زیست*. ۱۷(۶۸)، ۱۶۵-۱۴۵.

ملک‌محمدی، حمیدرضا (۱۳۹۴). مبانی و اصول سیاست‌گذاری عمومی (چاپ اول)، ایران: سازمان مطالعه و تدوین کتب دانشگاهی در علوم اسلامی و انسانی (سمت).

مولائی، مرتضی و بشارت، احسان (۱۳۹۴). «رسی ارتباط بین تولید ناخالص داخلی و رد پای اکولوژیکی به‌عنوان شاخص تخریب محیط‌زیست. *تحقیقات اقتصادی*». ۵۰(۲۰۰)، ۱۰۳۳-۱۰۱۷.

مرکز مطالعات راهبردی جمعیت (۱۳۹۹). *سلسله گزارشات رصد جمعیت کشور نادری فر مهین، گلی حمیده و قلجایی فرشته* (۱۳۹۶)، گلوله برفی روشی هدفمند در نمونه‌گیری تحقیقات کیفی

- Baumgartner, F. R., & Jones, B. D. (2010). *Agendas and Instability in American Politics*. University of Chicago Press.
- Bayer, P., Keohane, N., & Timmins, C. (2009). Migration and Hedonic valuation: The Case of Air Quality. *Journal of Environmental Economics and Management*, 58(1), 1-14.
- Bongaarts, J. (1992). Population Growth and Global Warming. *Population and Development Review*, 299-319.
- Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1977). Rural Development Participation: Concepts and Measures for Project Design, Implementation and Evaluation. *Rural Development Participation: Concepts and Measures for Project Design, Implementation and Evaluation*, (2).
- Cole, M. A., & Neumayer, E. (2004). Examining the Impact of Demographic Factors on Air Pollution. *Population and Environment*, 26(1), 5-21.
- Dalton, M., o'Neill, B., Prskawetz, A., Jiang, L., & Pitkin, J. (2008). Population Aging and Guture Carbon Emissions in the United States. *Energy economics*, 30(2), 642-675.
- Elster, J. (1993). *Political Psychology*. Cambridge University Press.
- Fairclough, N. (1989). *Language and Power*. London: Longman Group.

- Fischer, P., Hoek, G., Brunekreef, B., Verhoeff, A., & Van Wijnen, J. (2003). Air Pollution and Mortality in The Netherlands: are the Elderly More at Risk?. *European Respiratory Journal*, 21(40 suppl), 34s-38s.
- Gouveia, N., & Fletcher, T. (2000). Time Series Analysis of Air Pollution and Mortality: Effects by Cause, Age and Socioeconomic Status. *Journal of Epidemiology & Community Health*, 54(10), 750-755.
- Hersch, J., & Viscusi, W. K. (2006). The Generational Divide in Support for Environmental Policies: European Evidence. *Climatic Change*, 77(1-2), 121-136.
- Israel, D., & Levinson, A. (2004). Willingness to Pay for Environmental Quality: Testable Empirical Implications of the Growth and Environment Literature. *Contributions in Economic Analysis & Policy*, 3(1), 1-29.
- Israel, D. K. (2004). International Support for Environmental Protection. *Environment and Development Economics*, 9(6), 757-780.
- Kahn, M. E. (2002). Demographic Change and the Demand for Environmental Regulation. *Journal of Policy Analysis and Management: The Journal of the Association for Public Policy Analysis and Management*, 21(1), 45-62.
- Kingdon, J. W. (1995). *Agendas, Alternatives, and Public Policies*. 2nd. NY: HaperCollins College Publisher.
- Lester, J. P., & Stewart, J. (2000). *Public Policy: An Evolutionary Approach*. (No Title).
- Lindblom, C. E. (2010). The Science of" Muddling" Through. *Emergence: Complexity and Organization*, 12(1), 70.
- McCool, D. (1995). *Public Policy Theories, Models, and Concepts: An Anthology*. (No Title).
- Nyce, S.A., Schieber, S.J., (2005). *The Economic Implications of Aging Societies*. Cambridge University Press, Cambridge.
- O'Neill, B. C. (2005). The Role of Demographics in Emissions Scenarios.
- Sabatier, Paul A. & Hank C. Jenkins-Smith. (1999). "The Advocacy Coalition Framework: An Assessment." In *Theories of the Policy Process*, ed. Paul A. Sabatier, 117-166. Boulder, CO: Westview Press.
- Shi, A. (2003). The Impact of Population Pressure on Global Carbon Dioxide Emissions, 1975-1996: Evidence from Pooled Cross-Country Data. *Ecological Economics*, 44(1), 29-42.
- Smith, K. B., & Larimer, C. W. (2016). *The Public Policy Theory Primer*. Westview Press.
- Torgler, B., Garcia-Valiñas, M. A., & Macintyre, A. (2008). Differences in Preferences Towards the Environment: The Impact of a Gender, Age and Parental Effect.
- Truman, D. B. (1951). *The Governmental Process: Political Interests and Public Opinion*. (No Title).
- United Nations, (2007). *World Population Prospects, The 2006 Revision*. United Nations—Population Division, New York.
- Wallas ,Graham & Timeless Classic Books (2010). *Human Nature in Politics*. *Create Space Independent Publishing Platform*.
- Wiener, M. J. (1971). *Between Two Worlds: the Political Thought of Graham Wallas*. (No Title).
- Wiggershaus, R. (1994). *The Frankfurt School: Its History, Theories, and Political Significance*. mit Press.
- World Health Organization. (2005). *WHO Air Quality Guidelines Global Update 2005: Report on a Working Group Meeting, Bonn, Germany, 18-20 October 2005* (No. WHO/EURO: 2005-4244-44003-62046). World Health Organization. Regional Office for Europe.
- York, R. (2007). Demographic Trends and Energy Consumption in European Union Nations, 1960-2025. *Social science research*, 36(3), 855-872.
- <https://www.amar.org.ir/>